

УДК 342.9

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Ю. Ю. Павлюк, М. В. Самолюк

здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ПУА-21,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – д.е.н., професор А. Ю. Якимчук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті висвітлюється закордонний досвід у протидії корупції, враховуючи особливості їхнього законодавства та державного управління. Напрацювання в цій сфері можуть дати позитивний результат у боротьбі з корупцією в українських державних установах. Антикорупційну діяльність здійснюють не лише на рівні уряду, але й громадськими та неурядовими організаціями. Це дає змогу відпрацювати різні практики і зменшити загальний рівень корупції.

Ключові слова: корупція, міжнародний досвід, боротьба з корупцією, законодавство.

The article highlights foreign experience in combating corruption, taking into account the peculiarities of their legislation and public administration. Developments in this area can yield positive results in the fight against corruption in Ukrainian government agencies. Anti-corruption activities are carried out not only at the government level, but also by public and non-governmental organizations. This makes it possible to practice various practices and reduce the general level of corruption.

Keywords: corruption, international experience, fight against corruption, legislation.

Проблема корупції актуальна для будь-якої держави. Корупція є явищем зловживання владою або службовим становищем задля отримання незаконної вигоди: грошей, майна, послуг, пільг, чи інших преференцій. Законом України «Про запобігання корупції» визначено механізми регулювання корупції в Україні.

Метою даної статті є узагальнення міжнародного досвіду щодо боротьби із корупцією та розроблення перспектив її подолання в Україні.

Загалом є різні розуміння поняття корупції, утім фактично це є несправедливим розподілом державних ресурсів під впливом приватних інтересів. І, очевидно, що мова не лише про фінансові кошти. Зазвичай корупцією вважають також надані можливості, послуги, товари, і т.д. Причин для існування і процвітання корупції існує багато, тому всі аспекти виникнення даного явища врахувати надзвичайно складно. Проте серед основних причин появи корупції можна назвати такі, як низький рівень особистої етичної відповідальності, відсутність належної освіти й виховання, особиста жадібність, відсутність почуття обов'язку служіння і єдності з суспільством, бажання грошей і влади, безперспективність самореалізації, низький рівень заробітної плати.

12 грудня 2000 р., в м. Палермо підписано Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Згідно статті 8, корупцією є умисні кримінально-карні діяння, коли посадова особа вимагає особисто або через посередників в дар неправомірну винагороду і при цьому вчиняє будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх професійних обов'язків. Згідно згаданого документу, корупцією також вважають певну обіцянку на користь третьої сторони, пропозицію або надання державній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої преференції в обхід закону задля того, аби ця

посадова особа вчинила будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх прямих обов'язків [3–6]. Це поняття походить від синтезу таких слів латинської мови: «correi» – кілька учасників в однієї зі сторін і «gimprege» – руйнувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати, порушувати. Як результат утворився самостійний термін, який позначає домовленість між кількома особами, метою якої може бути обхід нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства [2–5]. Кожна держава впродовж багатьох років вибудовує свої заходи боротьби із корупцією як соціальною аномалією. Проте, не дивлячись на всеохоплюючий характер корупції, деяким країнам вдається успішно її долати. Найвищі позиції в рейтингу найменш корумпованих країн світу за 2021 рік займають Данія, Нова Зеландія та Фінляндія [1].

Таблиця

Індекс сприйняття корупції

Ранг	Назва країни	Рейтинг індексу(/100)
1	Данія	90
2	Нова Зеландія	90
3	Фінляндія	89
4	Швеція	88
5	Швейцарія	86
6	Норвегія	85
7	Сінгапур	84
8	Нідерланди	83
9	Канада	82
10	Німеччина	81
11	Люксембург	81
12	Об'єднане Королівство	81
13	Австралія	79
14	Іспанія	78
15	Бельгія	77
16	Гонконг	77
17	Австрія	75
18	США	74
19	Ірландія	73
20	Японія	72

Джерело: узагальнено за [1–4]

Розглянемо досвід боротьби із корупцією у розвинених державах світу.

Данія. Чітко регламентовані антикорупційні закони та ініціативи діють у Данії. Цій країні впродовж останніх десятиліть належить світова першість в боротьбі зі корупцією. Тут діють ефективні механізми подолання корупції як на державному рівні, так і завдяки високому рівню самосвідомості і відповідальності самих громадян. Зазвичай жителі Данії рідко зустрічаються з корупцією у повсякденному житті. За оцінками фахівців, рівень корупції у вісім разів менший тут, ніж у Європі. Головною причиною успішної боротьби є те, що як і державні службовці, так й прості громадяни активно протидіють корупції. Затверджені етичні кодекси, кодекси честі чиновників, що регулюють питання корупції, гласність і відкритість на рівні уряду. Якщо чиновника просто запідозрили в корупції, то швидше за все він позбудеться своєї посади. Рух коштів і готівки в країні прозорі, всі прибутки і витрати – відкриті і їх приховати неможливо. Громадські організації та спеціальні контрольно-наглядові органи функціонують гласно і публікують інформацію про діяльність й фінансовий і майновий стан компаній в інтернеті.

Проте данські державні службовці мають надійну систему соціального захисту. Вони мають соціальні гарантії, отримують безкоштовні медичні послуги і освіту, що істотно

зменшує ймовірність корумпованих дій.

Періодичні посилення законодавства про корупцію також знижують рівень хабарництва серед данців. Лише за останні роки термін покарання за корупційні правопорушення в публічному секторі збільшено з трьох до шести років позбавлення волі, в приватному секторі – з року до чотирьох. Найбільш дієвим заходом в питанні запобігання корупції в Данії є закон Данії про корупцію, прийнятий в 2002 році. Відповідно до закону, представники датського уряду щороку публікують інформацію про своє майно і особисті доходи.

Пункт 20 конструкційного регламенту датського парламенту свідчить про те, що будь-який депутат має право на отримання інформацію про позицію будь-якого міністра з того чи іншого питання, яке входить в його компетенцію. У зв'язку з цим в парламенті регулярно проводяться засідання, на яких міністри відповідають на запити своїх колег щодо підозр у отриманні хабаря або лобіювання інтересів будь-якої компанії [2].

Нова Зеландія. У Новій Зеландії функціонує авторитетна компанія «Управління боротьби з великим шахрайством» (SFO, the Serious Fraud Office). Це ключова правоохоронна організація, що фокусується на боротьбі із корупцією у Новій Зеландії. Штат цієї установи нараховує 50 працівників, з яких 90% це судові та фінансові слідчі і бухгалтери-криміналісти. Прикметно, що у Новій Зеландії немає юридично зобов'язуючого визначення корупції. Критеріями, на основі яких керівництво SFO приймає рішення про належність справи до своєї компетенції є:

- складність – фактологічна, фінансова або юридична складність, що визначає неможливість успішного розслідування справи силами інших правоохоронних органів;
- вплив – скільки людей зазнало негативного впливу і наскільки значним цей вплив був;
- масштаб – якщо це підриває суспільну довіру до Нової Зеландії як надійного місця для інвестування або ставить під сумнів благонадійність фінансових ринків країни;
- громадський інтерес та запобіжний вплив, який може бути досягнутий у разі успішного судового переслідування.

SFO має потужні повноваження: представники відомства можуть допитати будь-якого новозеландця – від прибиральниці до міністра – якщо це вимагає розслідування. Підозрювані, яких допитує SFO, не мають права мовчати і повинні відповідати на запитання та готувати затребувані свідченням докази, навіть якщо вони компрометують чи викривають їх самих. Від свідків можуть вимагати відповідати на поставлені питання під примусом. Кожен, хто відмовляє виконувати ці зобов'язання, може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, штрафу або ув'язнення. Щоправда, досі ще у Новій Зеландії ніхто не опинявся за ґратами за подібне правопорушення. SFO взаємодіє із Агенцією боротьби із організованою та фінансовою злочинністю, поліцією, Міністерством юстиції, Департаментом внутрішніх справ, Офісом Генерального прокурора та іншими правоохоронними і контролюючими органами [3].

Кожен новозеландець може пройти антикорупційний електронний навчальний курс. Важливим методом запобігання корупції у Новій Зеландії є просвіта громадян з питань своєчасного виявлення ознак корупційної поведінки та протидії їй. Такий навчальний тренінг розроблений британським відділенням «Transparency International» та адаптований місцевим підрозділом цієї організації спільно із SFO. За задумом розробників курсу, результатами навчання мають бути: розуміння антикорупційного законодавства та його наслідків для кожного; розуміння того, що таке корупція та чому важливо їй запобігати; ознайомлення із прикладами сценаріїв – як запобігти та чинити опір хабарництву та корупції; знання про те, як повідомляти про випадки хабарництва та корупції.

До просвіти і навчання громадян та представників бізнесу за питанням протидії корупції активно залучається і Міністерство юстиції Нової Зеландії. В рамках реалізації проєкту «Скажи «ні!» хабарництву і корупції», воно аргументує, що може зробити кожен для

сприяння боротьбі з цим потворним явищем. Для громадян забезпечена можливість подачі скарг в електронному вигляді, не розкриваючи свою особистість, на сайтах поліції Нової Зеландії і SFO. Для організацій рекомендують розроблення власної антикорупційної політики, створення системи моніторингу й вимог до партнерів і бізнес-агентів, забезпечення ознайомлення співробітників зі законодавством про хабарництво й корупцію і тим, що робити в разі їх виявлення [3].

Фінляндія. Фінляндія одна з найменш корумпованих країн в світі. Звісно так було не завжди. Так, у післявоєнний період (1945–1954 рр.) у Фінляндії був бум корупції, де за отримання хабарів були засуджені 549 чиновників. Впродовж 1980–1989 років кількість вироків вже зменшилася і становила 81. На даний час корупцію тут розглядають як частину кримінальної злочинності. Одним із факторів, що вплинув на мінімізацію корупції у Фінляндії стало високе матеріальне і соціальне забезпечення державних службовців. Відповідальності за хабарництва не рятують ні службове становище, ні депутатські мандати. У кримінальному кодексі є лише поняття «хабарництво», за що державного службовця можуть оштрафувати або позбавити волі на термін до чотирьох років. Державна «Програма боротьби зі злочинами в економічній сфері» регулює основоположні засади подолання, профілактики й боротьби із корупцією, прийнятої в 1996 році [4]. Загалом, питанням корупції займається міністерство юстиції. Серйозні справи передають до Національного бюро розслідувань, простіші випадки – поліції. В цілому корупція у Фінляндії є вкрай рідкісним явищем. Останній масштабний факт хабарництва в державі був зафіксований у 2010 році: в результаті, якого прем'єр-міністр Матті Ванханен пішов у відставку після того, як пресі стало відомо, що для ремонту власного будинку він прийняв у якості подарунка кілька кубометрів дошки. Хоча, як виявилось згодом зазначені дошки на його ділянці не були виявлені. Загальна кількість осіб, які пішли у відставку з юридичних або етичних причин, впродовж останнього десятиліття – 6 членів уряду і 23 високопоставлених чиновника. У 2012 році країна зайняла перше місце в індексі сприйняття корупції. Схоже, що для викорінення «зляканою пухлини» корупції потрібні мінімальні ліки – бажання кожного громадянина [4].

Варто зауважити, що впродовж багатьох років після проголошення незалежності України завдяки використанню «адміністративного ресурсу» надзвичайно був поширеним такий елемент корупції, як фальсифікація виборів. Не володіючи жодними ресурсами, крім адміністративних, державна система за певних умов намагатиметься залучити адміністративний ресурс (тобто здатність до силового впливу) задля отримання конкретних матеріальних благ «для себе», що є складною хворобою державного устрою – корупцією.

Отже, нині Уряд України має вибудувати власну стратегію подолання корупції з урахуванням місцевого законодавства, проведеної децентралізаційної реформи, менталітету, традицій. Необхідно шукати національний шлях боротьби зі ганебною корупцією, беручи до уваги корисний і позитивний закордонний досвід. Досвід східних країн навряд чи буде дієвим для України через закритість і жорсткість ієрархії підпорядкованості. Необхідним аспектом, який необхідно врахувати в усіх країнах, є розвиток громадянської самосвідомості, який сприяє змінам у сприйнятті і зміцненні зв'язків у протидії корупції, розширенню прав і можливостей громадян через посилення інформованості і пильності, що зумовлює підвищення рівня прозорості й підзвітності в державних установах під час надання послуг.

1. Індекс сприйняття корупції 2021. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 11.05.2022). 2. Методи боротьби з корупцією в Данії. URL: <https://poradnuk.com.ua/kraini-svitu/europe/denmark/koruptsiya-v-daniyi.htm> (дата звернення: 11.05.2022). 3. Антикорупційний успіх в Новій Зеландії. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/50782/> (дата звернення: 11.05.2022). 4. Держава, в якій корупція не прижилась. URL: <http://anticorruption.com.ua/news-fnlyandya-derzhava-v-yaky-korupcyu-ne-prizhivayetsya.html> (дата звернення: 11.05.2022).